

Paremmiin sanoen

Tässä osastossa esitetään julkisuudesta poimittuja kielivirheitä ja tyylikömpelyyksiä lyhyesti perusteltuine korjaus ehdotuksineen.

»Siitä huolimatta jaksan uskoa, että kun molemmat hiihtäjät [Hakulinen ja Viitanen] pannaan parhaassa kunnossaan hiihtämään, että heistä voittaa lähinnä *hän*, joka pääsee ajamaan takaa.» (Sanomalehdestä.) — *Hän* on lauseessa virheellinen, ja se olisi pitänyt korvata *se*-sanalla. Vaikka *se* substantiivisena demonstratiivipronominina ei yleensä viittaakaan henkilöön, niin sitä determinatiivipronominina käytetään myös henkilöä

tarkoittamassa: »*Se*, joka leikkiin käy, saa leikin kestää.» Mutta myös *hän* on eräissä tapauksissa mahdollinen relatiivipronominin korrelaattina. Esim.: »Mikä suuri ero siis noiden valon vartijain mielipiteissä ja *Hänen*, joka antaa päivänsä paistaa niin hyvälle kuin pahollekin — —!» (Aho.) *Hän* viittaa tässä lauseessa Jumalaan. Laajempaakin tällaista *hän*-pronominin käyttöä esiintyy. Ahon novellissa Tuhlaajapoika on seuraava kohta:

»Että hän sittenkin oli palannut, — — *hän*, joka oli sanonut: 'joko palaan miljoonamiehenä tai en ollenkaan.'» Molemmissa näissä lauseissa on olennaisena se seikka, että *hän* viittaa m ä r ä persoonaan: edellisessä Jumalaan, jälkimmäisessä novellin päähenkilöön. Relatiivilause ei kummassakaan ole merkitykseltään rajoittava (restriktiivinen, determinatiivinen), vaan pelkästään selittävä, eksplikaatiivinen. Sellaisissa tapauksissa *hän* on paikallaan. Sen sijaan aluksi siteeratussa lauseessa *hän* ei tarkoita määrähenkilöä, vaan mainituista kahdesta hiihtäjistä kumpaa hyvänsä, joka saa lähteä toisen jäljessä, ja siksi olisi pitänyt käyttää persoonapronominin sijasta determinatiivipronomia. Seuraavassa Kiven virkkeessä *hän* on nykykielen kannalta virheellinen. (Juhani kysyy Hiihtäjästä, kun veljet antavat hänelle päällikkyyden heidän vaarallisuudessa tilassaan:) »Mikä rangaistus määrätään *hänelle*, joka ei tottele anaani, vaan häijyn sisunsa kautta matkaan saattaa yleisen sekamieskan ja vaaran?» Koska ei ole kysymys määrähenkilöstä, vaan kenestä hyvänsä veljeksestä, *hänelle*-sanalla sijalla kuuluisi olla *sille*.

Seuraavantapaisessa virkkeessä *hän* kuitenkin on moitteeton: »— — joka palkkatyötä tekee, *hän* ansaitsee rahan riittävästi kukkaroon.» (Vanha Raamatun käännös.) Siinä *hän* ei ole korrelaattina, vaan viittaa taaksepäin korrelaattittomaan relatiivipronomiiniin. Samaan tapaan *hän* seuraavassa esimerkissä viittaa determinatiivipronomiiniin: »Se joka on — — väsynyt liian usein nähtyjen ystävien kasvoin, *hänen* täytyy lähteä, paeta uuteen ja vaihtelevaan elämään.» (Koskeniemi.) Näissä tapauksissa olisi tietysti myös *se* mahdollinen, jopa normaali.

*

Ravintolalakko alkaa Ruotsissa. Tällainen otsikko oli eräässä Helsingin päivälehdessä, tasakorkein kirjaimin ja jaettuna kahdelle riville. Sana *ravintolalakko* on epäilemättä tarkoitettu otsikon tärkeimmäksi, tähden netyimmäksi sanaksi. Nyt kuitenkin tällaisessa normaalilauseessa (subjektipredikaatti-määräys) subjekti yleensä on suhteellisen painoton »psykologisen subjekti», ja painollisin lauseen jäsen on lopussa oleva määräys. Sanomalehtien periaatte aloittaa otsikko tärkeimmällä sanalla on usein ristiriidassa kielen sanajärjestyksen kanssa. Suhteita voidaan tietysti selventää käyttämällä eri kirjasinlajeja, mutta tosiasiaksi jää, että äskenen otsikko luonnollisimmin luetaan *Ravintolalakko alkaa Ruotsissa* — on odotettu, missäpäin ravintolalakko puhkeaa, ja nyt kuullaan, että se tapahtuu Ruotsissa. Lukutapa *Ravintolalakko alkaa Ruotsissa* on luonnoton. Tarkoitettu ajatus olisi parhaiten saatu ilmi otsikolla *Ruotsissa alkaa ravintolalakko*. Lehdimiesten olisi syytä ottaa tämä huomioon. Ei mikään myös estäne aloittamasta otsikko pienemmin kirjasi-min ja lopettamasta isoin, vaikka selaista ei koskaan näe.

*

»*Allepainettu* ei taistellut säästökirjojen antamista vastaan — vaikka syytä ehkä olisi ollutkin — vaan korosti, että — —.» (Sanomalehden lähetetystä kirjoituksesta.) *Allepainettu* on viimeisiä taimia siinä penkissä, jossa jo vanhastaan kukoistaa mm. *allekirjoittanut, näiden rivien kirjoittaja, tekijä* (tieteellisessä tekstissä). Ensimmäinen persoonan karttaminen tällaisissa tapauksissa johtuu tietysti samoista syistä kuin toiseen persoonan käytön häviäminen toisistaan henkisen välimatkan päässä olevien keskus-

telusta: halutaan peittää oma minä samoin kuin ei rohjeta suoraan mainita puhuteltuakaan. Pyrkimys on aivan luonnollinen, ja näitä sanoja on turha yrittää kokonaan karkottaa kirjoituskielestä. Muistettakoon kuitenkin, että suomessa mahdollisuus käyttää pelkkää ensimmäisen persoonan päätettä ilman pronominia tekee ensimmäisen persoonan varsin piile-

väksi. Lause *En taistellut säästökirjojen antamista vastaan* on vallan toista kuin *Minä en taistellut* jne.: se jättää itse asiassa kirjoittajan huomaamattomammaksi kuin alkuun lainattu lause raskaine ja kömpelöine kiertoilmauksineen. *Allepainettu* on pakinoitsijain venkoilevaa kieltä, eikä sitä missään tapauksessa pidä päästää normaalityyliin.